

Morris, William. "Az Ismeretlen Templom Története."

Morris, William. "Az Ismeretlen Templom Története." Szerk. István Társulat. *Katholikus Szemle* (2 Félév 1932): 47-53.

Építőmestere voltam egy templomnak, melyet több mint hatszáz évvel ezelőtt építettek. Most már kétszáz esztendeje eltűnt a föld színéről. Lerombolták teljesen, kő nem maradt belőle, még azokból a nagy pillérekből sincs semmi, amelyek a főhajó keresztkezésénél, ahol a kórus beleolvad a hajóba, a tornyot tartották. Senki sem tudja, hol állt ez a templom, csak így ősziidőben, ha ismernék a helyét, láthatnátok a földdel borított romok halmait, melyeken most gyönyörű hullámokban ring a sárga búza, úgy, hogy az a hely, ahol az én templomom állt, ma épp oly szép, mint teljes dicsőségében volt. Nem emlékszem pontosan arra a földre, ahol a templom állt, egészen elfelejtettem a nevét, de tudom, hogy fölséges szép volt s most is, ha visszagondolok rá, eláraszt a régi emlékek áradata s szinte újra látom azt a régi, gyönyörű földet. Tavasszal, nyáron és télen csak homályosan látom, de ősziidőben tisztán, sőt, tisztábban, sokkal tisztábban. Ó, ilyenkor oly derült és ragyogó! Szép tavasszal is, amikor a barna föld zöldellni kezd, szép nyáron, amikor a kék ég annyira kék, hogy az embernek szinte kedve volna egy darabját faragott új, fehér keretbe foglalni. Gyönyörű ünnepélyes, csillagos éjszakákon is, amelyek annyira ünnepélyesek, hogy szinte eléri a fájdalom határát s nagy szépségükben borzalom és öröm egyesül.

Mind e szépségből én csak ősziidőben emlékezem az egészre. Máskor csak részleteket látok, csak részletekre is tudok visszagondolni, de ősziidőben látom az egészet, éjjel-nappal és szinte részletesebben emlékszem vissza mindenre. Azon az őszi napon a templom már majdnem készen állt s a barátok, akiknek a templomot építettük és a közeli városban lakó nép gyakran körénk sereglett s nézte, hogyan faragunk. A nagy templom és a barátok apátságának épülete körülbelül három mérföldnyire esett a várostól. A város dombtetőről nézett körül a pazar őszi tájra. Kiugró mellvédekkel ékes nagy falak vették körül, s a falak vonalát bizonyos helyeken tornyok törték meg. A templom udvaráról és az apátság kertjéből gyakran láttuk sisakok és lándzsák csillogását s lobogók sötét hullámszát a félhomályban, amint a grófok, lovagok és harcosok vonultak el a mellvédek alatt. Láttuk a város három templomának tornyát is. A katedrális tornya, mely a három közül a legnagyobb volt, aranyban csillogott, s éjnek idején nagy lámpa világított rajta, amely a toronyban a templom teteje és a torony csúcsát ékesítő kereszt közt, középen függött. Az apátságot, ahol a templomot építettük, nem kőfalak övezték, hanem jegenyék, s valahányszor a szép elzúgott közöttük, ha mégoly enyhe fuvallat is volt, suttogás támadt. Nagy szélben a jegenyék meginogtak és mélyen meghajoltak. A szél meglengette a fák leveleit, visszájára fordította ezüstfehér hátukat, majd, amikor a szél elcsitult, a levelek lapjukra fordultak s így változott színük zöldről fehérre, fehérről zöldre. A jegenyék törzse és ágai közt kiláttunk az aranyló nagy búzavetés tengerére, amely mérföldekre lágyan hullámszott tova. A búza közt lángolva pirult a pipacs és a kék búzavirág. A búza aranyában, a pipacsok mellett, annyira kékek voltak ezek a búzavirágok, hogy szinte tündököltek s mintha valami állandó fénnel égtek volna. A búzatengeren keresztül kék folyó kanyargott s zöld mezők, magas jegenyefák követték futását.

A barátok azért építettek velem új templomot, mert a régi leégett. Az apátság épülete ugyanakkor épült, mint a leégett templom, száz évvel születésem előtt. Az apátság a templom északi oldalán volt s boltíves kolostori folyosó kötötte vele össze. A négy oldalról zárt pázsit közepén márványkút állt, melynek oldalát virágok és különös vadállatok faragott képe ékesítette. A pázsit szélén, a boltívekhez közel, egész sereg napraforgó pompázott, amely azon az őszi napon mind virágjában állt, a kolostori boltívek oszlopait pedig gólgotavirág és rózsza ölelte körül. A templomtól kissé távolabb, a kolostori épületeken túl pár magános épület állt. Nagy kert terület el körülöttük, de az egész még a jegenyefák körén belül volt. A kertben rácsok álltak tele rózsával, convolvulussal és a nasturtium nagylevelű tüzes virágával. Külön, a jegenyék mentén, három rácson nem virult egyéb, csak mély színű futórózsza.

Virágjában állt a mályvarózsa is s pelyhes, lágy levelekben, rózsaszínű és narancsszínű, vörös és fehér színekben tarkállott. Azt mondtam, hogy a rácsokon nem virult egyéb, csak futórózsa, de ez nem egészen így van, mert sok helyütt vadvirág is bekúszott a kertbe, így a zöldfehér, virágos, hajlékony, zöld gönye, amely oly gyorsan nő, hogy az ember szinte látja növeését, aztán a mérges ebszőlő, a belladonna. Ő, de gyönyörű volt, ahogy a vörös bogó, a bíborszínű, sárgás, hosszúkás virág s a kegyetlen, mérges, sötétzöld levél azon a fölséges koraőszi napon együtt nőtt. És a nagy kert közepén kút állt, melynek oldalán bibliai történetek voltak kivésve és a kolostori kúthoz hasonlóan virágok és különös vadállatok díszítették. Magát a templomot, az északi oldal kivételével, minden oldalról temető vette körül. Egész sereg sír volt itt, szerzetesi és világi s a halottak barátai virágot ültettek azoknak sírjára, akiket szerettek.

Egy sírra egészen jól emlékszem. Fejénél faragott fából való kereszt állt, lábainál pedig, a kereszttel szemben, három magas napraforgó. A temető közepén kökereszt magaslott, melynek egyik oldalán az Úr Jézus Krisztus keresztre feszítése, a másikon pedig a Szűzanya és az Isteni Gyermekek képe volt kifaragva. Nos, azon a különösen emlékeztető őszi napon, amikor a templom már majdnem készen állt, a templom nyugati homlokzatának kapuját faragtam (mert a nyugati homlokzaton ezek az alacsony reliefek mind a saját kezem műve) mellettem pedig húgom, Margit, faragott egy virágot s egy kis négylevelű lóherét, melynek levelei a zodiakus jeleit és a hónapok emblémáit viselték. Margit húgom akkoriban már túljárt a huszadik évén. Nagyon szép, barna hajú, nyugodt, mély ibolyaszemű leány volt. Vele éltem egész életemben, legutóbb majdnem egyedül, mert szüleink már Margit gyermekkorában meghaltak. Nagyon szerettem, bár amint mellettem faragott, épp nem gondoltam rá. A főbejáratot az utolsó ítélet domborműve ékesítette, amelyet vízszintes mély virágdíszek vonala osztott három részre. A legalsó részen, épp a kapu fölött, a holtak feltámadása volt kifaragva, fölötte angyalok fújták hosszú harsonájukat és Mihály arkangyal vetette mérlegre a lelkeket. Az üdvözülteket angyalok vezették a mennybe s a kárhozottakat ördögök a pokolba. A legfelső részen a világ bírója trónolt.

A bejárat fölött valamennyi alak egy kivételével készen volt. Emlékszem, hogy amikor aznap reggel fölébredtem, mennyire örültem arra a gondolatra, hogy a templom majdnem készen áll. Emlékszem arra is, hogy örömembe valami szorongás vegyült, amit minden kísérletem ellenére sem tudtam magamról lerázni. Gondoltam, ez a büntetés büszkeségemért, igen, bizonyára büntetés. A kifaragandó alak Ábrahám volt, amint két virágzó fa között ül s nagy palástjának sarkait tartja két kezében, úgy, hogy a palást hatalmas ráncba öblösödik, amelyben mellükön keresztbe rakott kézzel állnak azok a hűséges lelkek, akik őt nevezték atyjuknak. Álltam egy ideig az állványon, miközben alattam Margit szorgalmasan forgatta a vésőt. Én is fogtam vésőmet és a benndolgozó kőművesek nesztét figyelve álltam helyemen. A kolostorból kijött és megállt alattam két barát és egy lovag, aki kézen vezette kis leányát. A kis leány egyre-másra föltekintett a lovagra és furcsa kérdéseket tett hozzá. Nem gondoltam velük sokat, hanem Ábrahámon kezdtem elmélkedni, de nem tudtam őt úgy elképzelni, hogy amikor az ítélet trombitáját fújják, ő itt ül nyugodtan és ünnepélyesen. Inkább olyanak láttam, amilyen akkor volt, amikor lovon azokat a királyokat oly messzire űzte messze maga mögött hagyva társait, hátra hulló fejtakarója sötét ráncokban veri hátát, az erős nyugati szélben fekete haja ziláltan lobog hátrafelé s lándzsájának hosszú, vörös zászlaja hullámosan leng mögötte. Nyargal a sziklák közti homokon egész egyedül s a vert királyok fegyverzetének utolsó csillanása eltűnik az út kanyarulata mögött. Ábrahám társai messze-messze hátul vannak, nem is lehet látni őket, de harsonájuk szava gyengén kihallatszik a sziklahasadékok közül. Így gondoltam, hogy látom, míg végre Ábrahám tüzes vágatásában hirtelen nesztelenül és simán egy mély patakba zuhant. Ahogy a ló szügye odébb verte a vízi liliomokat a fehér virágok mozgásában volt valami, ami egyszerre elterelte gondolatomat Ábrahámról s különös álmországokat varázsolt elém, amelyeket sohasem láttam. Az első egy hely volt, ahol magánosan álltam egy folyó partján. Nagyon távolról valami énekszó hallatszott, de eleven lényt nem láttam sehol. A vidék egészen sík volt, dombok és fák nélkül. A folyó furcsa vonalakban úton-útfélen kanyargott. Azon a parton, ahol álltam, nem nőtt egyéb, csak hosszú fű, de a másik parton, egész a látóhatár széléig nagy, vörös pipacstenger virult. Csak egy fehér liliomösvény kígyózott át rajta s itt-ott egy-egy arany napraforgó sárgállott. Lenéztem a lábam előtt hömpölygő folyóra, néztem, hogy gyors hömpölygésében milyen kék s hogy ringatja a hosszú zöld fűszálakat.

Álltam s néztem a folyót sokáig, míg végre azt éreztem, hogy valaki megérinti vállamat. Hátra fordultam s azt láttam, hogy Amyot barátom áll mellettem, akit jobban szerettem, mint akárkit a világon. Álmomban arra gondoltam, hogy ijedelemmel néztem rá, mert Amyot arca annyira megváltozott, olyan ragyogó s majdnem átlátszó volt, szeme annyira csillogott és szikrázott, hogy olyanak azelőtt még sohasem láttam. Csodálatosan szép, félelmesen szép volt Amyot. Miközben barátomat néztem, a távoli muzsika hangja egyre erősödött, egyre közeledett, elzengett mellettünk, aztán halkabbra vált, végül egészen elhalt. Fájt a szívem, bágyadt és gyenge voltam, lehajoltam, hogy igyam a vízből, de amint a víz ajkamat érte, lám, a folyó és a pipacsos, liliomos sík vidék eltűnt, s azt

álmodtam, hogy ismét magam vagyok egy csónakban, amely az Északi-tenger egyik majdnem zárt öblében, sötét bazalt szikla alatt ring. Hanyatt feküdtem a csónakban s néztem a végtelenül kék eget. A nyílt tenger széles, szelíd hulláma felemelte csónakomat, majd a mélybe vitte s egyre közelebb-közelebb sodorta a sötét szirthez. Ahogy ringottam odébb, végre azt láttam, hogy a szikla tetején soktornyos kastély áll. A kastély legmagasabb tornyán nagy fehér zászló lengett, közepén vörös címerpajzs és a címerpajzson három aranycsillag. Nemsokára azt is láttam, hogy az egyik torony mállott köveinek réseiben nagy csomó aranyszínű és vérvörös futóvirág lángol. Sokáig néztem a futóvirágot és a zászlót, amikor egyszerre a kastélyból trombita harsant fel s a bástyák ormain egész sereg fegyveres ember tűnt fel. Dühös harc kerekedett, míg végre a harcnak vége volt, egy ember a zászlóhoz lépett, letépte s a szikláról a tengerbe dobta. Széles lengéssel, fodros hullámmal szállt a zászló lejjebb-lejjebb, míg végre ráesett és elborított lábamtól mellemig. Nem dobtam félre, hanem ismét fölfigyeltem a várra s azt láttam, hogy a vörös címerpajzs helyén most borostyánkőszínű zászló lebeg, sokkal nagyobb, mint az előbbi. Most egy ember is állt a mellvéd mellett s felém nézett. Leeresztett sisakrostély borította arcát, s borostyánkőszínű köpeny borította vértetét. Magasan feje föl tartott kesztyűtlen jobbkezeiben egy csomó olyan virág volt, aminőt a fal réseiben láttam. Keze nőiesen fehér és kicsiny volt, mert álomban igen messzire láttam és sokkal tisztábban, mint ahogy a való dolgokat itt a földön látni szokás. Nem sokkal utóbb a sisakos ember ledobta a fali virágot a szikla felé. Épp a fejem mögé, a csónakba esett. Ekkor azt láttam, hogy a kastély mellvédje mellől Amyot tekint felém. Úgy láttam, hogy nagyon szomorú, de miként másik álomban is, most sem szólt semmit.

Álomban úgy tetszett, hogy sírtam az iránta való szánalomból és szeretetből, mert Amyot olyanak látszott, mint aki hosszú betegségéből most épült fel, s aki élete végéig sötét fájdalmat hordoz magában. Nagyon sovány volt s amint a mellvéd fölött kihajolva felém nézett, hosszú, fekete haja arcába hullott. Egész sápadt volt, arca beesett, csak szeme volt nagy, szelíd és bánatos. Kitértam feléje karomat s egyszerre vele sétáltam egy gyönyörű kertben. Nem beszélünk, mert a muzsika, amit az előbb hallottam, most közvetlenül mellettünk zengett. Tömérdék madár ült a fák ágain, gyönyörű madarak, arany-, rubin- és smaragdszínűek, de egyáltalán nem énekeltek, hanem hallgattak, mintha ők is a muzsikára figyeltek volna. Amyot és én egész idő alatt egymást néztük, de ekkor elfordítottam fejemet s amint ezt megtettem, a muzsika hosszú sóhajjal elhalt. Mire fejemet visszafordítottam, Amyot eltűnt. Ekkor még jobban elszomorodtam, és jobban fájt szívem, mint előbb a folyó mellett. Egy fának támaszkodtam s kezemmel eltakartam szememet. Amint felpillantottam, a kert tovatűnt, nem tudtam, hol vagyok, s álmaim csakhamar mind tovaszálltak.

Vésőm alatt a köről szaporán pattogott a szilánk. Minden gondolatommal csak a faragáson voltam, amikor valaki nevémen szólított: Walter! Ahogy lenéztem, azt láttam, hogy előbbi álom társa, Amyot áll alattam. Nem reméltem, hogy hamarosan látni fogó, sőt, hogy egyáltalán látom még, mert (gondoltam) Amyot messze van, szent háborúban harcol. A legnagyobb ámulatba ejtett, hogy most élő minoltában közvetlen közelemben áll. Gyorsan leszálltam az állványról, minden más gondolatomat elűzte az öröm, hogy Amyot mellett van. Milyen boldog lesz Margit is! Mielőtt Amyot háborúba vonult volna, eljegyezte Margitot, de öt évig odavolt. Öt hosszú évekig! Hányszor gondoltunk rá azokon a fáradt napokon! Hányszor megjelent előttem arca! Bátor, becsületes arca, a leggyönyörűbb arc, amelyet férfiban vagy nőben valaha is láttam. Igen, emlékszem, hogyan fogtam öt évvel ezelőtt a kezét, amikor kiléptünk annak az elfelejtett nevű távoli nagy városnak székesegyházából, emlékszem a lovak dobogására, s emlékszem, hogy keze hogyan szakadt el végül kezemtől. Emlékszem, hogy amint a lovakkal továbbrobogott, valaki komoly szemmel visszatekintett rám. Egyik kezével háta mögé, a nyeregbe támaszkodott, közben a harsonák hosszú ünnepi dallamokat zúgtak, csillogtak a fegyverek, röpködtek a zászlók és csengtek a páncélingek gyűrűi, aminek olyan hangja volt, mintha vízcsöppök esője hullott volna egy tónak csendes, mély tükrére, amely felett csaknem összeértek a sziklák. És a lándzsák hegyének csillogása, és a zászlók fodros lobogása, amely felőlük áradt, elsuhant mellettem, s eltűnt. Olyan volt az egész, mint egy álombéli színjáték, melynek nem tudjuk értelmét. A hangok is, a trombitaharsogás, a páncélok csörgése s a paripák dobogása is álomszerűnek tetszett s álomszerű volt az is, hogy Amyot elhagy, mert hiszen megfogadtuk, hogy mindig egymás mellett maradunk.

Amyot elment és most újra visszajött. Ágya mellett voltunk, Margit és én. Föléje hajoltam s hajam oldalt arcomba hullott. Margit mellettem térdelt s minden tagjában reszketett, de úgy gondoltam, nem a fájdalomtól, hanem inkább a komoly ima hevületétől. Egy idő múlva (nem tudom, mennyi idő telhetett el) felnéztem barátom arcáról arra az ablakra, amelyik alatt feküdt. Nem tudom, a napnak milyen szaka volt, csak azt tudom, hogy ragyogó őszi nap volt, aranypárás, enyhe nap. Szőlő és futórózsa nőtte be félig az ablakot, úgy, hogy a gyönyörű kék égből, a városból és a mögötte elterülő vidékből nem láttam sokat. A szőlőlevél itt-ott már piroslott, s három kivirágzott halványpiros rózsza csüngött között. Emlékszem, hogy eltűnődtem azokon a különös vörös vonalakon, melyeket az ősz festett az egyik aranyzöld

szőlőlevélre. Figyeltem a kivirágzott rózsák egyik szirmát, azt vártam, hogy minden pillanatban lehullik, de ahogy néztem s valami csalódást éreztem azon, hogy a rózsalevél nem hullik le, hirtelen fájdalom hatott át. Eszembe jutott, mit vesztettem, aztán keserű, keserű álmok jöttek, álmok, melyek boldoggá tettek valaha, álmok, melyeknek valaha megvalósulását vártam s melyek immár sohasem válnak válóra. A szép szőlőlevelek és rózsaszirmok és az ablak alatt fekvő barátom felől jöttek ezek az álmok, jöttek, mint azelőtt, tökéletes színben és formában, édes hanggal és alakkal. De most mindegyikben volt valami kimondhatatlanul szomorú, most már ezek nem hagynak el, elhomályosítják az aranyóra állandó ragyogását, a szőlőleveleken átsütő nap édes fényét és a kinyílt rózsák lágy hajlását.

Sokáig bolyongtam álmaim országában, míg végre azt éreztem, hogy egy kéz gyengéden megérint, mert az ágy fejénél álltam, aztán valaki homlokon csókolt és szavak hangzanak el, amiket nem értek. A keserű álmok végre elszálltak, s a még keserűbb valóság jött helyükbe, mert reggel holtan találtam félig Amyot barátomat, holtan azután a nap után, amikor hosszú távollét után újra visszajött. Két keze keresztbe volt téve, szeme lezárva, mintha angyalok zárták volna le. Most, hogy ránéztem, csendesen feküdt és Margit mellette térdelt s arca érintette az övét. Margit most nem reszketett, ajka nem mozgott, mint az imént. Ekkor hirtelen megvilágosodtak előttem azok a szavak, amiket Margit mondott, amikor megcsókolt s amiket csak testi füleimmel hallottam akkor, mert Margit ezt mondta: «Isten veled, Walter, Krisztus örködjék feletted, de nekem veled kell maradnom, mert éjtszaka megígértem neki, hogy többé nem hagyom el soha s Isten el is enged engem». És valóban Margit és Amyot elment s itt hagytak engem nagyon egyedül és szomorúan.

A templom hajójának legnyugatibb boltja alatt faragtam kis síremléküket. Sokat faragtam rajta. Eleinte nem gondoltam, hogy olyan soká tart s azt mondtam magamban: Ha a faragással végzek, meghalok. Azt hittem, hogy az igen rövid idő lesz. De úgy esett, hogy amikor kifaragtam azoknak képét, akiket szerettem--összekulcsolt kézzel, mint férj és feleség feküdtek a koporsón--nem tudtam abbahagyni a faragást, hogy mellettük lehessenek mindig, beálltam barátnak. Ültem a kórusban, énekeltem és arra az időre gondoltam, amikor mindnyájan ismét együtt leszünk. Mivel időm volt, le szoktam járni a hajó legnyugatibb boltja alá és dolgoztam a szárnyaló nagy boltív alatt fekvő síremléken. Idők múltán márványmennyezetet emeltem föléje, amely épp a boltív tetejéig ért és olyan szépen kifestettem, ahogyan csak tudtam, telefaragtam virággal és jelenetekkel és kifaragtam mindazoknak arcát, akiket ismertem itt a földön (mert én már nem olyan voltam, mint aki a földön él, hanem mintha a világon kívül álltam volna) s ahogy faragtam, néha jöttek a barátok és más emberek, elnézték, hogyan nőnek a virágok, s ahogy nézelődtek, a résztvétől könny szökött szemükbe, mert tudták hogy történt. Így múlt el életem. Húsz évig éltem abban a kolostorban Amyot halála után, míg végre egy reggel, egész kora reggel, amint hajnali imára bejöttek a templomba, halva találtak a síremlék utolsó lilioma alatt, vésőmmel kezemben.